

УДК 811.162.1:159

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/63-2-24>

Олександра ПАЛЬЧЕВСЬКА,

orcid.org/0000-0002-2090-4870

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та перекладознавства
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна) *palch56@ukr.net*

Наталія ІВАНИШИН,

orcid.org/0000-0003-3297-9367

викладач кафедри іноземних мов та перекладознавства
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна) *lozynska29@gmail.com*

Наталія КОВАЛЬЧУК,

orcid.org/0009-0004-4857-3710

студентка IV курсу
Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна) *natka291241@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ТВОРЕННЯ ЕКСПРЕСИВНОСТІ У ТЕКСТІ ОРИГІНАЛУ ТА ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ СТІВЕНА КІНГА «ЗОНА ПОКРИТТЯ» ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ)

Статтю присвячено дослідженню проблеми експресивності у перекладознавчому аспекті. Автори називають їх виражальними засобами, стилістичними засобами, стилістичними маркерами, стилістичними прийомами, тропами, фігурами мови тощо. Одні значення можуть бути загально визначеними граматичними та лексичними, інші – містять специфічні значення, які можна назвати стилістичними. Мовні засоби експресивності вимагають ретельного аналізу. При перекладі не стільки важливий точний відповідник в іншій мові в плані перекладу, а намагання не втратити особливості певної номінації, її стилістичного та емоційного забарвлення, тощо. В межах вивчення таких мовних одиниць, варто звернути увагу на те, що при їх перекладі найкраще використовувати такий іншомовний відповідник, який використовується та є найбільш сприятливим для його сприймання в тексті носіями мови, на яку здійснюється переклад. Такі явища як сленгізми, колоквіалізми, вульгаризми, вигуки та повтори в романі Стівена Кінга «Зона покриття», створюють особливий настрій, емоційний тон та надають експресивного забарвлення твору. Низка засобів емоційного забарвлення тексту, до котрих входять і вигуки і повтори, надає нам можливість активно використовувати їх аби збагатити словниковий запас, «оживити» слова, надати їм почуттів та певного емоційного підтексту, через який можна зрозуміти не лише значення слова, а й його емоційний настрій та експресію. Найчастіше при їх перекладі використовуються такі методи як переклад шляхом компенсації, спостерігаємо використання окличних та питальних еліптичних конструкцій, семантичних повторів, часто переклад відбувається шляхом антонімічної трансформації, використовуються також заміни та генералізація, еквівалентний переклад та додавання. Іноді застосовується транслітерація, використання повтору, а також окличних та питальних речень, переклад відбувається і шляхом підбору повних відповідників.

Ключові слова: мовні засоби творення експресивності, сленгізм, колоквіалізм, вульгаризм, вигук, повтор, переклад.

Oleksandra PALCHEVSKA,

orcid.org/0000-0002-2090-4870

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages and Translation Studies
Lviv State University of Life Safety
(Lviv, Ukraine) *palch56@ukr.net*

Nataliia IVANYSHYN,
orcid.org/0000-0003-3297-9367
*Lecturer at the Department of Foreign Languages and Translation Studies
Lviv State University of Life Safety
(Lviv, Ukraine) lozynska29@gmail.com*

Nataliia KOVALCHUK,
orcid.org/0009-0004-4857-3710
*4th year student
Educational and Scientific Institute of Psychology and Social Protection
of Lviv State University of Life Safety
(Lviv, Ukraine) natka291241@gmail.com*

PECULIARITIES OF USING THE MEANS OF CREATING EXPRESSIVENESS IN THE ORIGINAL TEXT AND TRANSLATION (BASED ON THE NOVEL “CELL” BY STEPHEN KING AND ITS TRANSLATION INTO UKRAINIAN)

The article is devoted to the study of the problem of expressiveness in translation. The authors refer to them as expressive means, stylistic means, stylistic markers, stylistic techniques, tropes, figures of speech, etc. They distinguish between ordinary semantic and stylistic differences in meaning. In fact, all linguistic means contain meanings – some of them contain generally recognised grammatical and lexical meanings, while others contain specific meanings that can be called stylistic. Language means of expression require careful analysis. When translating, it is not so much important to find an exact equivalent in another language in terms of literal translation, but to try not to lose the peculiarities of a particular nomination, its stylistic and emotional colouring, etc. When studying such linguistic units, it is worth paying attention to the fact that when translating them, it is best to use a foreign language equivalent that is used and is most favourable for its perception in the text by native speakers of the target language. Such phenomena as slangisms, colloquialisms, vulgarisms, interjections and repetitions in Stephen King's novel «Cell» create a special mood, emotional tone and give an expressive colour to the work. A number of means of emotional colouring of the text, including interjections and repetitions, give us the opportunity to actively use them to enrich the vocabulary, "bring words to life", give them feelings and a certain emotional connotation, through which we can understand not only the meaning of the word, but also its emotional mood and expression. The most common methods used in their translation are translation by compensation, exclamatory and interrogative elliptical constructions, semantic repetition, often translation is done by antonymic transformation, substitution and generalisation, equivalent translation and addition. Sometimes transliteration, repetition, exclamatory and interrogative sentences are used, and translation is also done by finding full equivalents.

Key words: *linguistic means of creating expressiveness, slangism, colloquialism, vulgarism, exclamation, repetition, translation.*

Постановка проблеми. Мовознавство пропонує нам безліч термінів та понять, які можуть визначити низку засобів підкреслення емоційного забарвлення, настрою та інших допоміжних засобів, за допомогою яких у мові можна передати не просто певну інформацію, а й допомогти «читати між рядків» та передавати іншу додаткову інформацію.

Їх називають виражальними засобами, стилістичними засобами, стилістичними маркерами, стилістичними прийомами, тропами, фігурами мови тощо. Коли йдеться про стилістичне значення, процес розуміння залежить від здатності розшифрувати це застосування мовних засобів. В етимологічному значенні «експресивність» можна розуміти як своєрідну інтенсифікацію висловлювання або його частини залежно від позиції у висловлюванні засобів, які виявляють цю категорію, і від того, що це за засоби (Сахно, 2019).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Експресивність, як в рамках перекладознавства, так і в мовознавстві активно досліджували ще Шарль Баллі, Г.М. Дядюра, Б.Ю. Сахно, В.А. Чабаненко, та багато інших вітчизняних науковців зосереджували свої наукові пошуки на цьому аспекті мови. Попри це, наразі досі не існує єдиної точного визначення, яке б остаточно пояснило це явище. Тому дослідження явища експресивності не втрачає своєї **актуальності** і навіть більше, вимагає щоразу розглядати його по новому, в рамках сучасного світу та сучасних лінгвістичних тенденцій.

Метою дослідження є намагання проаналізувати категорію експресивності в перекладацькому аспекті, дослідити особливості використання сленгізмів, колоквіалізмів, вульгаризмів, вигуків та повторів у тексті оригіналу та перекладу як мовних засобів експресивності.

Матеріалом дослідження став роман Стівена Кінга «Зона покриття» та його переклад українською мовою здійснений Оленою Любенко.

Виклад основного матеріалу. Як сленгізми, так і колоквіалізми потребують знання так званої «живої», «розмовної» мови, задля того, аби якнайкраще перекласти їх іншою мовою та підібрати достовірний відповідник, при цьому не втрапивши емоційного забарвлення слова чи фрази та особливого стилю автора, з яким він подає свій текст (Панченко, 2021: 190-194).

Розглядаючи особливості перекладу сленгізмів та колоквіалізмів, варто звернути увагу і на визначення лінгвістів Г. Уентворта й С. Флекснера, які, виділивши основні одиниці словникового змісту англійської мови, виокремили колоквіалізми та сленгізми окремим пластом на рівні зі стандартним вокабуляром, діалектами, кентом, жаргоном тощо (Wentworth, Flexner, 1975: 27).

Як і інші явища в лінгвістиці, вульгаризми вимагають ретельного вивчення. Перекладачу не стільки важливо точно підібрати відповідник іншою мовою в плані буквального перекладу, наскільки не втратити особливості певного вульгаризму, його стилю, емоційного забарвлення, тощо. В межах вивчення вульгаризмів, варто звернути увагу на те, що при їх перекладі найкраще використовувати такий іншомовний відповідник, який є найбільш сприятливим для його сприймання в тексті носіями мови, на яку здійснюється переклад (Бумар, 2020: 20-25). Наприклад: *She called me a son of a bitch and hung up. I know she was angry with me, and of course I understand why* (King). *Вона назвала мене виродком і повісила трубку. Я знаю, що вона сердилася на мене, і розумію чому* (Кінг). В англійській мові використовується груба лексема *a son of a bitch* в той час коли в українській ми зустрічаємо відповідник, який є найбільш приматанним носіям мови перекладу *виродок*.

Варто зауважити, що при перекладі сленгізмів, колоквіалізмів та жаргонізмів як основна перекладацька трансформація застосовується прийом компенсації втрат. Поглянемо на наведені нижче приклади: *Considering the shit they'd put each other through over the last year, that had touched him* (King). *Зважаючи на те, скільки вони псували одне одному нерви протягом останнього року, він був розчулений* (Кінг).

У цьому реченні ми зустрічаємо сленгізм *shit – the solid waste that is released from the bowels of a person or animal* (тверді відходи, які виділяються з кишечника людини або тварини) (Cambridge Dictionary Online). Однак, однією з особливостей

перекладу сленгізмів є художній, небуквальний переклад, тому утворюється інше значення номінації, яке означає певні негативні дії, що одна людина заподіює іншій. Такий відповідник використовується для того, аби виразити експресивність цього фрагменту тексту. Переклад українською майже нейтральний, відбувається шляхом компенсації: *скільки вони псували одне одному нерви*.

Розглянемо ще один приклад:

Poor damn thing was probably yapping in doggy heaven before it knew it was dead, Clay thought (King). *Бідна собакенція, мабуть, не встигла дізнатися, що здохла, а вже дзвкала собачому раю – подумав Клайв* (Кінг). У цьому випадку сленгізм *damn* замінюється на фамільярну лексему *собакенція*.

За даними словника вираз «*What the hell?*» уживається для того щоб підсилити незгоду. Лексема *hell* – пекло, компенсується лексемою з рівноцінним ступенем експресивності *чорт*, яка є частиною виразу *чорт забирай*. Англійський вираз так само як і український відносяться до пейоративно забарвленої лексики: «*What the hell?*» *Mister Softee Guy cried. His voice was improbably high. Maybe shock had given him that high tenor* (King). – *Що, чорт забирай, відбувається?* – *закричав Містер Софті. Його голос був неправдоподібно високий* (Кінг).

У наступній фразі ми зустрічаємося одразу із трьома маркерами експресивності: «*No!*» *Clay yelled, running alongside the Mister Softee truck. «No, come back and help me! I need some help here, you sonofabitch!»* (King).

Hi! – *прокричав Клайв, що біг поряд із фургоном Містера Софті. – Hi, повернися й допоможи мені! Мені потрібна допомога, ти, сучий сину!* (Кінг). Це, по-перше, вигуківі окличні еліптичні конструкції «*No!*» – «*Hi!*», по-друге окличне речення «*No, come back and help me!* – *Hi, повернися й допоможи мені!*», і по-третє вульгаризми: «*you sonofabitch – ти, сучий сину*».

Розглянемо ще один випадок вживання декількох експресивних засобів. У уривку зустрічається розмовне англійське слово «*cop*», яке замінюється на нейтральне «*поліції*». А також сленгізм «*shit*» про англійське значення якого згадувалось раніше, та який перекладається розмовним «*фігня*»: «*I'll call a cop.*» *Clay said, suddenly inspired. «She's got a cell phone.» He cocked his thumb at Power Suit Woman, now lying dead in a pool of her own blood. «She was using it before . . . you know, just before the shit.»* (King). «*Слід зателефонувати до поліції, – несподівано осяяло Клая. – У неї є мобільний. Він показав великим пальцем на мертву*

Бізнес-вумен, що лежала в калюжі власної крові. – Вона розмовляла по ньому перед тим... як уся ця фігня...» (Кінг).

Іноді експресивність виявляється через порівняння, а також розмову героя невідомою мовою. С. Кінг у своїх романах дуже часто застосовує цей прийом для того щоб підкреслити, що його персонажі відрізняються від звичайних людей: *And as he closed the distance he hectored them like a backwoods preacher speaking in tongues at the moment of some divine godhead revelation. «Eyelab!» he cried. «Eeelah-eyelah-a-babbalah naz! A-babbalah why? A-bunnaloo coy? Kazzalah! Kazzalah-CAN! Fie! SHY-fie!»* (King). Долаючи відстань, він, наче проповідник із глушини, на якого зійшов Святий Дух, виголошував у екстазі:

Ейела! – Іла- ейела-а-баббала наз! А-баббала чому? А-буннало скромний? Каззалах! Каззалах-МОЖУ! Фай! ШАЙІ-ФАЙ! (Кінг).

Виразником експресивності може слугувати семантичний повтор, причому в другій частині повтору використовується компонент-вульгаризм «*Bastard*». В літературному звучанні ця лексема має значення позашлюбної дитини. Вживається неформально як образа. Перекладається знову ж набагато нейтральнішим «*падлюка*»: *«He's got my shoe!» the little man yelped. Behind them, two more cars crashed. There were more screams, more alarms. Car alarms, fire alarms, hearty clanging burglar alarms. Sirens whooped in the distance. «Bastard got my sh-»* (King).

– *У нього мій черевик!»* – заволав чоловічок. Позаду них розбилися ще дві машини. Нові крики та ввімкнення сигналізації. Автомобільна, пожежна, сильна та пронизлива охоронна сигналізація. Десь далеко чулося виття сирен. – *Ця падлюка забрала мого че...* (Кінг).

Переклад може відбувається шляхом антонімічної трансформації, причому англійська номінація *shit* передається українською згрубілою *хрін*. Лайливий вираз англійської мови замінюється на такий само лайливий в українській: *«They ain't shit, anyway», the man said* (King). *Ну то й хрін з ними, – відказав чоловік* (Кінг).

Отже, варто зауважити, що при перекладі сленгізмів, колоквіалізмів та вульгаризмів як основна перекладацька трансформація застосовується прийом компенсації втрат. Використовуються також заміни та генералізація.

Низка засобів творення емоційного забарвлення тексту, до яких відносимо входять вигуки та повтори, надає нам можливість активно використовувати їх аби збагатити словниковий запас,

«оживити» слова, надати їм почуттів та певного емоційного підтексту, через який можна зрозуміти не лише значення слова, а й його емоційний забарвлення та експресію. Вигуки, певною мірою, є унікальною одиницею.

Вигуки як в англійській мові, так і в українській мові, можуть не лише надавати емоційного забарвлення іншим повнозначним словам чи тексту – вони часто виступають в реченні питаннями та відповідями. Більше того, вони можуть існувати як повноцінні самостійні речення.

Вигуки та повтори теж дуже важливі для створення експресивного забарвлення твору. Вони власне і надають особливого забарвлення, пов'язаного з емоціями та наміром використання певної номінації. Вони поєднують між собою емоційне та конструктивно раціональне і можуть існувати як для підсилення певної лексеми так і самостійно, задаючи тексту конкретнішого забарвлення та особливого стилю (Шуст, 2021:155-163). Основними методами перекладу повторів та вигуків в творі С. Кінга є еквівалентний переклад та додавання. Іноді застосовується транслітерація. Розглянемо це на прикладах.

«God please no!» the woman shrieked again, and from beside Clay a man said, almost mildly: «Jesus Christ.» (King).

– *Боже, ні!* – знову заверещала жінка, аза спиною у Клая якийсь чоловік майже спокійно сказав: – *Господи* (Кінг).

Вигуки-благання спостерігаються і в англійському тексті і в тексті перекладу: *«I know, it's just that... oh my God. He'd seen Power Suit Woman, now lying in a lake of the magic stuff that had been running all her bells and whistles—what? Four minutes ago? Only two?»* (King).

– *Знаю, це просто так... О Боже!* – Він побачив Бізнес-вумен, яка лежала у калюжі магічної субстанції, що відповідала за всі порухи її тіла та душі лише...скільки хвилин тому? Чотири? Лише дві? (Кінг).

Вигуки часто передається за допомогою засобів графічної стилістики як мовою оригіналу так і мовою перекладу, тобто три крапки «...», знак оклику. Зокрема, можна зауважити і наявність інших засобів, котрі вказують на емоційний стан людини, це еліптичні питальні речення. Зустрічаємо в тексті і випадки, де вигуки повністю взаємозамінюються при перекладі. Наприклад:

«Don't let them see you!» Tom called in a low, urgent voice, and went after her (King).

– *Тільки не показуйся їм на очі!* – тихо гукнув Том стривоженим голосом і пішов за нею (Кінг).

Те ж саме можна сказати і про вигуки в наступному уривку тексту.

«Alice, be careful!» Clay said. «Be...» (King).

– *Alice, обережно!* – гукнув Клай. – *Будь...* (Кінг).

Вигук-застереження при перекладі передається повним відповідником українською мовою.

Для посилення експресивності С. Кінг повторює літери слова, вділяючи кожний звук. Переклад відбувається шляхом транслітерації.

He thought of Sleepy Gene leaving town on Robbie the Robo-Cayuse, saying «S-So l-long b-boys! Meh-Meh-Mebbe I'll b-be back this w-w-way again!» (King).

– *Він подумав про те, як Соня Джинн їде з міста на Роббі Робо-Каюсі й каже: «Б-бувайте, х-хлопці! М-ма-мо', я к-колись п-повернуся!» (Кінг).*

Вигук розпачу та здивування підсилюється за рахунок повтору літер, в українському перекладі спостерігаємо те ж саме:

«Oh Christ» Tom said. He pulled in a long, gasping breath and this time spoke in a wavering exhalation that was nearly a howl. «Oh Chriiiiiiist.» (King).

– *О Господи.* – *Том зробив глибокий судомний вдих і цього разу заговорив, переривчасто видихаючи, майже стогнучи.* – *О Гооооооосподи* (Кінг).

Експресивність наступних уривків передається шляхом використання повтору, а також окличних та питальних речень. Переклад відбувається шляхом підбору повних відповідників.

«Clay?» That was Tom, coming up the stairs from the basement. «Man, Arnie had everything! There's an automatic weapon that would have gotten him a stretch in Walpole, I bet. . . . Clay? Are you all right?» (King).

– *Клаю?* – *Том йшов сходами з підвалу.* – *Слухай, у Арнібуло все! Там автомати, за які – б'юся об заклад – його спокійно могли засадити у волполську тюрюгу... Клаю? З тобою все гаразд?* (Кінг).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Досліджуючи засоби творення експресив-

ності та надання тексту емоційного забарвлення, можна дійти висновку, що переклад таких явищ як сленгізми, колоквалізми, вульгаризми, вигуки та повтори вимагає від перекладача знання не лише мови, а й усіх її особливостей. Ці особливості необхідно знати та вивчати з точки зору цільової аудиторії, для якої здійснюється переклад, жанру твору, що перекладається, а також з точки зору мови, на яку загалом здійснюється переклад, аби якомога точніше підібрати вдалий відповідник, не втративши жодної емоції, прихованого підтексту на всіх його макро- та мікро-рівнях.

Такі знання необхідні кожному перекладачу, зокрема і перекладачам художніх творів жанру жахи. Оскільки, специфіка перекладу вимагає максимально точного підбору відповідника мовою перекладу, щоб не вийти за межі жанру твору, а в його межах та за всіма правилами виконати переклад, передаючи особливий стиль автора. В цій роботі розглядалась праця Стівена Кінга, стиль якого неможливо не впізнати. Отже, можемо зробити висновок, що такі явища як сленгізми, колоквалізми, вульгаризми, вигуки та повтори в романі Стівена Кінга «Зона покриття», створюють особливий настрій, емоційний тон та надають експресивного забарвлення твору. Найчастіше при їх перекладі використовуються такі методи як переклад шляхом компенсації, спостерігаємо і окличні та питальні еліптичні конструкції, семантичний повтор, часто переклад відбувається шляхом антонімічної трансформації, використовуються також заміни та генералізація, еквівалентний переклад та додавання. Іноді застосовується транслітерація, використання повтору а також окличних та питальних речень, переклад відбувається і шляхом підбору повних відповідників.

Перспективним вважаємо дослідження перекладацьких стратегій та тактик, які застосовуються для перекладу інших мовних засобів створення експресивності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бумар К. Лінгвокультурна адаптація вульгаризмів в українськомовних перекладах сучасної італійської прози. Львівський філологічний часопис. Львів. 2020. С. 20–25.
2. Панченко О. Лексико-семантична класифікація англійського молодіжного сленгу. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Сер. Філологія. Журналістика*. Т. 32 (71). № 2. Ч. 1. 2021. С. 190–194.
3. Сахно Б. Синтаксичні одиниці експресивного вираження в українському прозовому тексті (ідіостилістичний аспект). дис. кн., Київ. 2019.
4. Кінг С. Зона покриття. URL: https://readonline.in.ua/book/zona_pokrittja
5. Шуст Л. Семантико-стилістичні особливості вигуків у драмі-фєєрії Лесі Українки «Лісова Пісня». *Лінгвостилістичні студії*. 2021. Вип. 14. С. 155–163.
6. Cambridge Dictionary Online. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/shit>
7. King S. Cell. URL: <https://www.goodreads.com/uk/book/show/10567>
8. Wentworth. H., Flexner S. (1975) Dictionary of American Slang. Second Supplemented Edition. New York : Thomas Y. Crowell Publishers, 766 p.

REFERENCES

1. Bumar K. (2020) Linhvokulturna adaptacia vulharyzmiv v ukrainskomovnyh perekladah suchasnoi italiiskoi prozy. [Linguocultural adaptation of vulgarisms in Ukrainian translations of contemporary Italian prose] L'vivskii philolohichnyi chasopys – Lviv Philological Journal. 20–25. [in Ukrainian].
2. Panchenko O. (2021) Leksyosemantychna klasyfikaciia anhliiskoho molodizhnoho slenhu. [Lexico-semantic classification of English youth slang] Vcheni zapysky TNU. Philologia. Zhurnalistyka. – Scientific notes of TNU. Philology. Journalism. 190–194. [in Ukrainian].
3. Sakhno B. (2019) Syntaksychni odynytsi ekspresyvnogo vyrazhennia v ukrainskomu prozovomy teksti (idiolistychnyi aspekt). [Syntactic Units of Expressive Expression in the Ukrainian Prose Text (Idiostylistic Aspect)]. [in Ukrainian].
4. Stephen King. Cell. URL: https://readonline.in.ua/book/zona_pokrittja [in Ukrainian].
5. Shust L. (2021) Semantykostylistychni osoblyvosti vyhukiv y dramy feerii Lesi Ukrainky Lisova Pisnya. [Semantic and stylistic features of interjections in Lesia Ukrainka's drama-extravaganza «The Forest Song»]. Lingvostylistychni studii. – Linguistic and Stylistic Studies, 14. 155-163. [in Ukrainian].
6. Cambridge Dictionary Online URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/shit>
7. Stephen King. Cell. URL: <https://www.goodreads.com/uk/book/show/10567>
8. Wentworth. H., S. Flexner. (1975) Dictionary of American Slang. Second [in English]. Supplemented Edition. New York: Thomas Y. Crowell Publishers.